МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/1 2024

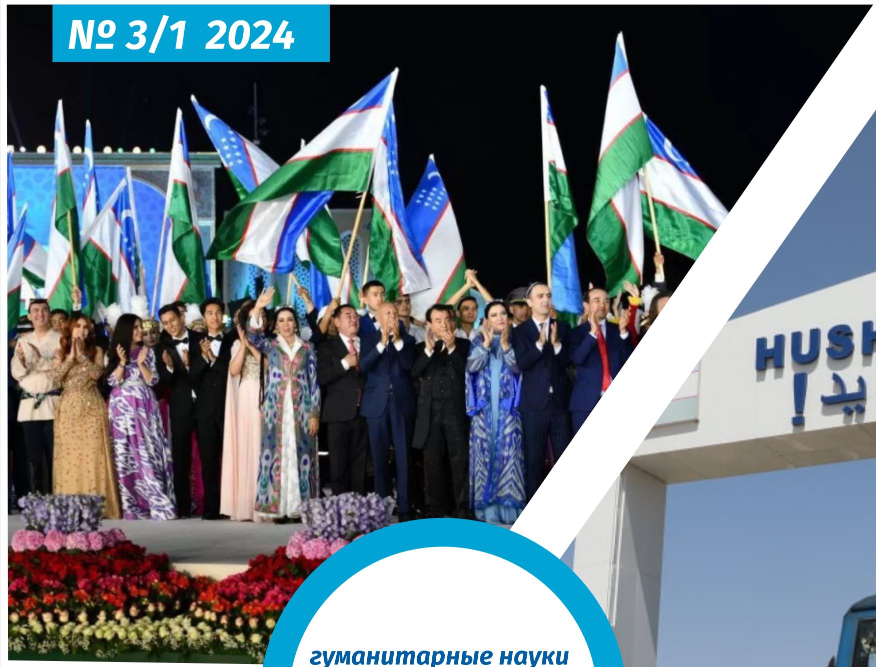

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

3/1-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

3/1-сан *2024*

март

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Улфат МАҲКАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Камаладин МАТЯКУБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаҳҳор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Вохид КАРАЕВ
Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Тилеумуратова Г.Т. Қорақалпоқ адабиётин ўқитишда халқ оғзаки ижодидадан фойдаланиш усуллари 9
Aytbayev D.T. Ergash gapli qo‘shma gaplarda diktum va modusning ifodalanishi 13
Mamarizayeva F.Z. Tarjimada badiiy asar uslubini saqlashning turli strategiyalari va bu jarayonning o’ziga xosligi (S.Ahmadning “Jimjitlik” asari misolida) 17
Qurbonova D.A. Neyrolingvistikaning fan sifatidagi ahamiyati 22
Odiljonova K.A. Leksikologiya hamda uni o’qitishga doir o’quv materiallari mazmuni hamda o’quvchilarda leksik kompetentlikni shakllantirish hamda so’zdan foydalana olishning mavjud ahvoli 27
Sultonkulov O.J. Zamonaviy tilshunoslikda “Vaqt” konseptini pragmatik jihatdan o‘rganish masalalari 34
Еркибаева Г.Г., Турсыналиева Г.Б., Абдикаримов А. Фразеологические словари и фразеологическая компетенция 39
Otabayev M. N. The role of games in teaching English 45
Majidova G. Strategies for developing students’ critical thinking skills in teaching foreign languages 49

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Turumbetova A. Oqiw sabaqlarinan tisqari dógerek jumislarin ótkeriw metodikasi 54
Temirbekova A.O., Sarıbaeva B. Jáhán tálim sistemasında - tálim 63
Тулишов Ғ. Талабаларда креативликни баҳолашнинг ўзига хос хусусиятлари 67
Ismadiyarova U.A. Ma’naviy-ahloqiy tarbiya mexanizmlarini etnopsixologik qadriyatlar asosida takomillashtirish 73
Юсупов С. С. Таълим-тарбия тизимини бошқарувида раҳбарлик ва ташкилотчилик фаолиятининг педагогик асослари 80
Абдураҳимов Қ.А. Тафаккур жараёнига айтиб туришларнинг таъсири ва роли 89
Рўзиматов Э.Й., Рўзиматов Э.Э. Замонавий ўқитувчи-келажак бунёдкори 99
Turdiqulova N.T. Kasbiy kompetentlikni shakllantirish jarayonida xorijiy tajribalardan foydalanishning samaradorligi 103
Хамрокулова Ш.Э. Даволаш педагогикасининг фан сифатида ривожланиши 113
Содиков У., Жўраев А. Масалаларни ечишда ўқувчиларда математик моделлаштириш кўникмаларини шакллантириш 120
Абдуллаева Г.А. Маънавий тарбияни миқдорий хусусиятлари 125
Хайдарова Х.Р. Ёшлардаги ахборот-виртуал саводхонликни ривожлантиришда рақамли медианинг роли 130
Хамрокулова Ш.Э. Экологик тарбия механизмларини такомиллаштиришнинг методологик асослари 135
Худайназаров Т.А. Талабалар ўқув фаолияти самарадорлигини таъминлашда рағбат ва жазо феноменларининг роли 141
Аҳрарова З.Б. Маънавий - ахлоқий тарбия жараёнларида Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг ижтимоий – педагогик меросидан фойдаланиш 148
Jumabaev A.D. Axloqiy ta’limda qo’llaniladigan usullar va texnologiyalarning o’ziga xos xususiyatlari 154
Xushbaqov D. Q., Sodiqov U. J. Talabalarda mental dunyoqarashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari 163
Sultansaidova M.A. Xorijiy tajribalar asosida bo’lajak tarbiyachilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish 170
Абдурахимова Д.А. Интегратив ёндашув асосида бўлажак офицерларнинг ахлоқий-руҳий, жанговар компетентлигини ривожлантиришда маънавий маданиятнинг роли 175
Mirzayev Sh.T. Harbiy ta’lim fakultetlari talabalarining innovatsion fikrlashlarini rivojlantirish omillari 182

Gimazutdinov R.G. Boshlang‘ich sinf o’quvchilarini jismoniy rivojlanish darajasiga qarab badminton o‘yini texnikasini o‘zlashtirish xususiyatlari ... 457
Janbayeva M.S. Bo’lajak boshlang`ich sinf o`qituvchilarining kasbiy mobilligini shakllantirish metodikasi ... 462
Ibadullayev Q.M.,Saparbayeva X. E. Iqtidorli bolalar bilan ishlashda me’yoriy vaziyat ... 467
Abdunazarova Z.X. Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitishda ekologik tafakkurni takomillashtirish ... 474
Abdulhamidova M., Xaydarova M. Boshlang’ich sinf õqituvchilarining pedagogik mahoratini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish ... 480
Ziyamova M.J. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’lim jarayonini tashkil qilishda pedagogik hamkorlik ... 488
Yuldasheva U.M. Bo`lajak boshlang`ich sinf ingliz tili o`qituvchisining zamonaviy texnologiyalar yordamida pedagogik-metodik kompitensiyasini shakllantirish ... 493
Sodiqov M.A. Kar va zaif eshituvchi boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ona tilini o‘rgatish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida ... 498
Umnova M.Q. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarni o‘quvchilarda bilishga qiziqishini rivojlantirish tamoyillari ... 509
Saidaxmadova N.S. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilar ijodkorligini oshirish yo‘llari ... 514
Suvanova S. B. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tafakkurini rivojlantirishda milliy xalq o‘yinlari texnalogiyalaridan foydalanish ... 521
Joldasbayev P.M., Qutlimurodova O.P. Maktabgacha va boshlang’ich ta’lim yoshdagi bolalarning chaqqonlik qobiliyatini rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari ... 528
Turayev A.M. Masofaviy ta’lim sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetentligini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari ... 533
Абдуллажонова Д .Р., Хошимова Г. З. Развитие творческой деятельности дошкольников с помощью пяти центров ... 542
Ядгарова А.Б. Методы изотерапии в образовании и социальной поддержке детей ОВЗ шестого года жизни в Узбекистане ... 548
Чаброва Т.Л. Роль родителей в формировании духовно - эстетических качеств детей дошкольного возраста при обучении их навыкам рисования ... 553
Насирова З.Х. Развитие речи детей дошкольного возраста ... 560
Эгамбердиева Д.Т. Применеия метода сказкотерапии в воспитание и развитие детей дошкольного возраста ... 565
Haqqiyeva F.O. Technologies for developing management competence of private partnership-based preschool education organization leaders ... 571
Mirzayev O. X. The history of the formation of entrepreneurial skills among preschoolers (using the example of Central Asia) ... 574
Sadikova Sh.A., Sultanmuratova Yu.O. Foreign experience in the formation of safety management in preschool educational organizations ... 579
Umnov D.G. The oretical foundations of the development of consumer culture in preschool children ... 583
Kabulova Z. The history of pedagogy as a teaching subject ... 587

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Raxmutova N.A. Ritmik gimnastika musiqiy ritmik tarbiya vositasi sifatida ... 592

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Бабашев Ф.А. «Осиё мўжизаси» феноменида PR-фаолиятнинг тутган ўрни ... 595

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Kadirimbetov R.N. Para qílíshpazlíq sportí áyeller shpaga (a) bağdarí boyínsha 1-3- para aziya oyínlarí chempionlardíń ortasha jasí hámde sport nátiyjeleriniń analizi ... 602

RITMIK GIMNASTIKA MUSIQIY RITMIK TARBIYA VOSITASI SIFATIDA

Raxmutova N.A.
CHDPU Bolalar sporti kafedrasi

Tayanch so'lar: ritmika, sport, jismoniy tarbiya, musiqa, shug'ullanish, maxsus, janr, yo'naltirish, mashg'ulot.

Ключевые слова: ритм, спорт, физическое воспитание, музыка, физические упражнения, специальные, жанровые, направленность, тренировка.

Key words: rhythm, sport, physical education, music, exercise, special, genre, orientation, training.

Ritmik gimnastika sport turi rivojlanishida juda katta yo`lni bosib o`tgan. uzoq o`tmishga borib taqaladi. Hozirgi darajaga etish uchun ko`p yo`llarni bosib o`tgan, shunday mukammal qizlar uchun har tomonlama mos sport turi bo`lib rivojlandi. Hozirgi kunda hamma qizlarini bu sport turiga berishni hohlashmoqda. Hammaga ma`lumki, insonlar qadim o`tmishdan boshlab raqsga tushishni boshlaganlar. Raqs inson xissiyotlarini emotsiyalarini, sog`lig`ini mustahkamlashni, ishga layoqatini oshirishni bir usuli hisoblangan. Bu esa turli hil raqs turlari, turli harakatlar bilan bir-biriga bog`liq hisoblashgan. Yildan yilga har-xil raqs harakatlarini rivojlanib murakkablashib borgan. Bu esa Insoniyatni har tamonlama rivojlanishlariga plastikani,jismoniy sifatlarni, estetikasini va badiiy dunyoqarashini katta turtki bo`lgan. Raqs harakatlar asta sekin rivojlanib bir necha yangi yo`nalishlarga bo`linib ketgan. Talab ko`paygan sari raqs to`garaklari va raqs maydonlari bunyod bo`la boshlagan.

Ritmik gimnastika - gimnastikaning musiqali shaklidir. Musiqa bu holatda asosiy vazifani bajardi, harakatlar surati va ritmini belgilaydi. Sport mashg'ulotlari samarasini oshirishga yordam beruvchi amaliy vositalardan biri bo'lib funksional musiqa xizmat qilishi mumkin, bunda shug'ullanuvchilar ishchi vazifalarini va psixologik holatini rag'batlantirish va boshqarishga yo'naltirilgan turli janrdagi maxsus tanlangan musiqiy asarlar tushuniladi.

Insonga psixo-fiziologik ta’sir etish katta kuchga ega bo‘lib musiqa, sport faoliyatida, dam olish paytidagidek jonlashtirish va tinchlantirishi, ruhlatirishi va xursand qilishi mumkin.

Mahorat bilan tanlangan musiqa insonning bor imkoniyatini to‘gri amalga oshirish uchun eng qulay fiziologik va psixo-emotsional sharoitlar yaratishi mumkin, uni kattik hayajonlanishi salbiy ta’siridan saklaydi. Musiqa bilan sport mashg‘ulotlarini o‘tkazish shug‘ullanuvchilarda harakatlanish faolligidan quvonch va estetik zavq olishga yordam beradi, mashg‘ulotlarga ijobiy munosabatlar uyg‘otadi [3].

Umuman olganda funksional musiqadan sport faoliyatida ijobiy foydalanish imkoniyati katta va turli tumandir. Harakatlar va musiqaning o‘zviy bog‘liqliklari ritmik gimnastikasi va shug‘ullanuvchilarning o‘zlaridan musiqani chuqur tushunishlarini talab etadi.

O‘kituvchi fonogramanni tuzishni musiqa yozib olishni, ma’lum to‘plamdagi mashqlarga musiqa tanlay olishni bilishi kerak. Shu bilan birga quyidagi vaziyatlarni hisobga olish kerak:

Birinchidan: turli soxadagi musiqa har xil ta’sir qiladi. Harakatlantiruvchi, kuvnok harakatlar ularga mos keladigan ritmdagi musiqiy asarlar ish kobiliyatini oshiradi va tiklanish jarayonlariga ta’sir kursatadi.

Ikkinchidan: musiqa emotsional omil sifatida ko‘p martalab takrorlanverganida o‘zining ta’sirini yo‘qotadi.

Uchinchidan: musiqa bilan mashg‘ulot o‘tkazish harakatlanishini talab etadi. Musiqiy mamundorlik vositalaridan harakat bilan eng yaqin bog‘liklari surati va ritmi hisoblanadi. Aynan shular musiqaning vaqt davomyiligi va shu bilan harakatlar bajarilishi xususiyatini belgilaydi.

Ritm deb ma’lum vaqt ichida tovushlar tashkil etilishiga aytiladi. Ritmik gimnastikaga o‘zining biologik ritmlarga yaqinligi sababli “disko” - ritmi juda qulay hisoblanadi. O‘zining harakalarini musiqa ritmi bilan moslashtirish mahorati musiqaga istedodini bildiradi. Bu mahorat xoregoragfik mashqlarni bajarish mashg‘ulotlari davomida keladi, lekin uni guruh o‘zlashtirish uchun ritmik gimnastika mashg‘ulotlarida maxsus mashqlar, musiqiy o‘yinlar ko‘llaniladi [2].

Ma’lumki, ko‘pchilik odamlar ritmik ta’sir etuvchilarga beihtiyor harakatlar bilan yoki muskullari taranglashishi kuzatiladi. Musiqiy ritm inson muskulllarini ma’lum tartibda qisqarishi va bo‘shashishini keltirib chiqaradi. Harakatlar faqatgina to‘la avtomatizmgagina erishilganida ritmik bo‘la oladi. Shuning uchun ritmik harakatlarga o‘rgatishni oddiy mashqlardan boshlash kerak.

T.S.Lisitskaya gimnastikada ko‘llaniladigan ritmik mashqlar bir necha guruhlarini ko‘rsatadi:

- dirijyorlik;
- har bir chorakda qarsak chalish, taktikaning birinchi choragina, taktikaning har bir qismiga qarsak chalish;
- turli ritm va suratda qarsak chalish va yugurish turlari;
- musiqiy o‘yinlar [1].

Bolalar uchun instrumental musiqa ham, vokal ham to‘g‘ri keladi, (ayniksa mulftilmlardan qo‘shiqlar). Yoshlarga ko‘proq zamonaviy kuylar yoqadi. Fonogramma tuzishda shularni hisobga olish kerak. Ritmik gimnastika bo‘yicha mutaxassislar musiqa kuchli estetik tarbiya vositasi ekanliginii hisobga olishlari kerak, u bevosita emotsional katta ta’sir ko‘rsatish kuchiga ega bo‘lib u inson faoliyati har qanday doirasida maxsuldorlikni oshirishga yordam beradi.

Mashqlarni tanlab olishda fonogramma yaratishda, harakatlar tartibini tuzishda faqatgina musiqa ritmini emas, balki musiqa xarakterini, uning dinamikasini ham hisobga olish kerak. Bu musiqa ritmining xususiyatlarini aks ettirib harakatlar ichki emotsional tus olib, mazmundorlikka ega buladi.

Adabiyotlar:

1. Achilov A. Ritmik gimnastika T.: G‘ofur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2010.-232 b.
2. A.Eshtayev, N.Xasanova, D.Karabayeva. Ritmik gimnastikada buyumsiz bajariladigan mashqlarni o`rgatish uslubi. – T.: «Fan va texnologiya», 2013, 256 bet.
3. Umarov M.N. va boshqalar. Boshlang`ch bosqichda yosh qizlarni badiiy gimnastika mashqlariga o`rgatish. O`zDJTI nashriyot-matbaa bo`limi, 2011 y

РЕЗЮМЕ

Ritmik gimnastika musiqiy ritmik tarbiya vositasi sifatida nomli maqola jismoniy tarbiya va port bilan shug‘ullanishda musiqa ohangini integratsiyalash orqali ijobiy samara berishi borasida fikrlar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье «Художественная гимнастика как средство музыкально-ритмического воспитания» содержатся представления о положительном эффекте интеграции музыки в физическое воспитание и порт.

SUMMARY

The article «Rhythmic gymnastics as a means of musical rhythmic education» contains ideas about the positive effect of integrating music in physical education and port.